

УДК 351.82

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.1.22>

В. С. Вовк

аспірант кафедри публічного управління та землеустрою
Класичного приватного університету

ПІДТРИМКА МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ: ДЕРЖАВНИЙ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

У статті висвітлено сутність поняття «мале підприємництво», розкрито значення підтримки розвитку малих підприємств з боку держави, охарактеризовано державний та регіональний аспекти підтримки розвитку малого підприємництва в Україні. Зазначено, що важливим компонентом економічної політики кожної держави виступає підтримка малого й середнього підприємництва (що можна назвати найбільш динамічним сектором економіки), оскільки його розвиток, як свідчить практика багатьох зарубіжних країн, забезпечує соціально-економічну стабільність у суспільстві та формування конкурентоспроможності різних сегментів виробництва вітчизняної продукції тощо. Малий бізнес виступає альтернативою найманій праці, оскільки забезпечує створення нових робочих місць. Вказано на проблеми, з якими доводиться стикатися суб'єктам малого підприємництва в сучасних політичних та соціально-економічних умовах: відсутність доступних програм державної підтримки, високі ставки за кредитні кошти, недосконала політика держави в податковій сфері тощо. Підкреслюється, що мале підприємництво здатне вирішувати важливі економічні завдання, зокрема: створення конкурентного середовища на економічному ринку; вдосконалення виробничих технологій та впровадження інновацій в управлінський і технологічний процеси; залучення приватного капіталу та зовнішніх інвестицій в державу, що сприяє розвитку всієї економічної системи країни; наближення економіки до споживачів. З'ясовано чинники, що стримують розвиток малого бізнесу: відсутність належної державної стратегії підтримки розвитку малого підприємництва, недосконалість податкової системи, обмеженість доступу до кредитних та інших фінансових ресурсів, недостатність інформаційної бази тощо. Виокремлено заходи щодо державної підтримки розвитку малого підприємництва: поживлення економічної активності у регіонах, зменшення соціальної напруженості, досягнення соціальної стабільності в суспільстві, створення нових робочих місць в регіонах, зростання показників добробуту та платоспроможності населення, підвищення рівня доходів громадян, впровадження інноваційних та енергозберігаючих технологій, покращення екологічної ситуації в регіонах, збільшення надходжень до державного та місцевих бюджетів, зростання надходжень капіталу до національної економіки, зокрема до регіональної, формування на місцевих ринках конкурентного середовища щодо пропозиції якісних товарів та послуг тощо.

Ключові слова: бюджет, державна підтримка, державна політика, малий бізнес, мале підприємництво, регіон, регулювання, розвиток, управління.

Постановка проблеми. Надійним економічним потенціалом будь-якої сучасної цивілізованої держави, в тому числі України, є розвиток малого бізнесу, що сприяє не лише здоровій конкуренції між частинами державного та приватного секторів вітчизняного виробництва, а й підвищенню рівня якості життя людей, забезпеченню робочими місцями працездатного населення.

Загалом, розвиток економіки будь-якої країни значною мірою залежить від комплексної взаємодії таких секторів економіки, як великий, середній та малий бізнес. Тому важливим компонентом економічної політики кожної держави виступає підтримка малого й середнього підприємництва (що можна назвати найбільш динамічним сектором економіки), оскільки його розвиток, як свідчить практика багатьох зарубіжних

країн, забезпечує соціально-економічну стабільність у суспільстві та формування конкурентоспроможності різних сегментів виробництва вітчизняної продукції тощо. Малий бізнес виступає альтернативою найманій праці, оскільки забезпечує створення нових робочих місць.

У сучасних політичних та соціально-економічних умовах суб'єктам малого підприємництва доводиться стикатися з проблемами, що обмежують діяльність їхніх підприємств, це – і відсутність доступних програм державної підтримки, й високі ставки за кредитні кошти, й недосконала політика держави в податковій сфері тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку малого та середнього бізнесу й державної підтримки малого підприємництва присвятили наукові праці багато вітчизняних дослідників, зокрема такі, як: М. Бедринець (фінансове забезпечення діяльності малих підприємницьких структур [1]), А. Ізюмська (малий бізнес в Україні: аналіз стану та тенденції [9]), О. Моїсеєва (особливості організації та функціонування малого підприємництва в Україні [2]), Т. Піхняк (сучасні виклики для економічного розвитку малого підприємництва в Україні [3]), І. Сидорук (аналіз стану та проблеми розвитку малого підприємництва в Україні [6]), В. Федорченко (пріоритетні напрями державного регулювання розвитку малого підприємництва [7]), Н. Фліссак (малий бізнес в Україні: проблеми та перспективи розвитку [8]), Н. Швець (малий бізнес в Україні: аналіз стану та тенденції [9]), І. Шиндиоровський (проблеми розвитку малого підприємництва в Україні [10]).

Мета статті – висвітлити сутність поняття «мале підприємство», розкрити значення підтримки розвитку малих підприємств з боку держави, охарактеризувати державний та регіональний аспекти підтримки розвитку малого підприємництва в Україні.

Виклад основного матеріалу. Мале підприємство є невід'ємним складником ринкової економіки, обов'язковою передумовою створення ринкового середовища. Особливо важливу в соціально-економічному розвитку нашої держави в умовах

невизначеності та нестабільності відіграє саме підтримка малих підприємств, що суттєво впливає на стабілізацію всієї економіки країни.

Мета малого підприємництва – досягнення позитивних економічних і соціальних результатів та отримання максимального прибутку на основі створення умов для реалізації їхнього потенціалу, підвищення професійного та кваліфікаційного рівня персоналу й подальшого розвитку економічного потенціалу підприємства.

Як зазначає І. Сидорук, «у сучасних умовах розвитку економіки малі та середні підприємства, а також фізичні особи-підприємці (ФОП) виконують надважливу соціальну функцію – створення робочих місць для населення та професійне навчання. Малий бізнес – мобільний, швидко реагує на потреби і зміни ринку, є інноваційним за своїм змістом, пропонує унікальні товари та послуги, а також є альтернативою найманій праці» [6, с. 67].

В економічно розвинених країнах успішно та ефективно функціонують комбінації великих, середніх підприємств, причому специфіка таких поєднань у кожній окремій державі залежить від національних особливостей, специфіки технологій та ринкового попиту, функції підприємства в галузевому виробництві тощо. Мале підприємство здатне вирішувати важливі економічні завдання, зокрема: створення конкурентного середовища на економічному ринку; вдосконалення виробничих технологій та впровадження інновацій в управлінський і технологічний процеси; залучення приватного капіталу та зовнішніх інвестицій в державу, що сприяє розвитку всієї економічної системи країни; наближення економіки до споживачів.

На думку О. Моїсеєвої, мале підприємство – це атрибут, невід'ємна складова будь-якої господарської системи, без чого економіка й суспільство в цілому не можуть не тільки розвиватися, а й існувати. Особливості малого підприємства дозволяють стверджувати, що йому притаманні риси як незалежність (в порівнянні з іншими суб'єктами господарювання) дій, можливість більш гнучких і оперативних рішень, адаптації до особливостей місцевих умов, сильних симпатій серед насе-

лення, низьких операційних витратах, шансах на швидкий матеріальний успіх, довгострокових вигодах, можливостях суміщення кількох професій тощо. Всі ці риси дозволяють малому підприємству посісти вагоме місце в національній економіці [2].

Економічна характеристика малого підприємства в Україні визначається такими чинниками: 1) об'єктивним існуванням і розвитком як певного цілісного сектору економіки (на загальнодержавному, регіональному, місцевому рівнях); 2) особливостями підприємницької діяльності (співіснування різних розмірів підприємств у структурі національної економіки, в тому числі – малого підприємства).

Чинниками, що стримують розвиток малого бізнесу, можна вважати, насамперед, відсутність належної державної стратегії підтримки розвитку малого підприємства, недосконалість податкової системи, обмеженість доступу до кредитних та інших фінансових ресурсів, недостатність інформаційної бази тощо.

Як зазначають дослідники (Н. Швець, А. Ізюмська), «основною перешкодою для суб'єктів малого підприємства в Україні залишається нестабільна політична, економічна, екологічна ситуація. Більшість експертів зазначає, що розвиток малого бізнесу гальмується чинниками, які мають системний характер, вплив яких можна усунути або мінімізувати, реалізуючи спеціальні державні програми» [9].

Малі підприємства, що є мобільнішими до змін в економіці, виконують важливу роль у державі – надають робочі місця і створюють реальні джерела їхніх доходів; забезпечують виробництво товарів, виконання робіт і надання послуг для населення за доступними цінами та збільшують дохідну частину бюджетів різних рівнів малих підприємств; швидко реагують на вимоги ринку та знаходять нішу для виробництва товарів, в тому числі нових видів продукції, для виконання робіт, надання послуг тощо; активізують тенденцію до нарощування обсягів випуску продукції, що дає їм змогу виживати та розвиватися; забезпечують більшу ефективність капіталовкладень у виробництво як за обсягом

коштів, так і за терміном їх віддачі; мають найнижчі інвестиційні потреби.

Оскільки малий бізнес є дуже чутливим і до загальної ситуації в країні, й до економічних змін, його стан в нашій державі наразі потребує поліпшення, розвитку та вдосконалення, зокрема: впорядкування механізмів державного регулювання та контролю підприємницької діяльності; створення сприятливішого податкового, інвестиційного, цінового, інноваційного режимів для суб'єктів малого підприємства; фінансово-кредитна підтримка малого підприємства тощо.

Проте слід зазначити, що «подальший якісний розвиток вітчизняного підприємства на основі інноваційної моделі можливий лише за умов стабілізації політичної і, як результат, економічної ситуації в державі» [5, с. 49].

Доцільно зауважити, що з метою подальшого зростання економіки країни, надаючи підтримку малому підприємству, держава підтримує вітчизняного товаровиробника, реалізуючи механізм його захисту – систему зв'язків між суб'єктами підприємницької діяльності, державними органами управління та споживачами продукції, що забезпечує сприятливі умови для діяльності й розвитку національних виробників продукції та послуг.

У контексті підтримки (на державному й регіональному рівнях) малого підприємства надзвичайно важливою є кардинальна зміна підприємницького клімату в сучасній Україні, що можливо лише при негайному вдосконаленні державної інноваційної промислової політики в напрямку розвитку локомотивних галузей української економіки. «Це дасть змогу створити принципово нові умови й для розвитку малого та середнього підприємства, які будуть орієнтувати діяльність своїх підприємств у контексті сформованого великим підприємством технічного, технологічного, управлінського іміджу нової національної економіки, адекватної світовим конкурентним товарним викликам, що створить необхідні підстави для економіки України зробити прогресивний крок у національному еволюційному розвитку» [5, с. 53].

Як зазначає М. Бедринець, державна підтримка може забезпечуватися завдяки

дерегулюванню, зменшенню адміністративного тягаря і податків, які на сучасному етапі доцільно законодавче встановити для малих підприємств у вигляді єдиного податку на прибуток у розмірі 30%, що дозволить створити сприятливе середовище для функціонування підприємництва, зменшить міру соціально-політичної нестабільності в суспільстві [1, с. 5].

Завдяки забезпеченню з боку держави нормативно-правових умов для функціонування малий бізнес поступово посідає своє місце в ринковій економіці країни. На цей час більшість підприємців уже не мають сумнівів щодо переваг спрощеної системи оподаткування, обліку і звітності. Але, на жаль, дієвість заходів державної політики щодо підтримки розвитку малого бізнесу в Україні ще не є достатньо ефективною, і малі підприємства ще не посіли належного місця в структурі національної економіки країни та стикаються з різного роду проблемами. Тому вирішення цих питань наразі залишається стратегічно важливим напрямом діяльності всіх гілок влади [8].

Найважливішими важелями державної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу повинні бути: надання різних видів державних позик, орієнтування органів державної влади до потреб малого підприємництва, адаптування умов доступу малого та середнього бізнесу до публічних закупівель і можливостей отримання державної підтримки, реалізація кредитних програм для підприємств, які не мають права отримання кредитів для поповнення оборотного капіталу, для придбання основних засобів, розвитку венчурного капіталу, комплекс програм, спрямованих на надання послуг із навчання та консультативної підтримки новим суб'єктам малого бізнесу, надання допомоги на випадок стихійних лих, пропаганда і дотримання законів і правил, ведення «чесної гри» [3, с. 28].

Одним із найпріоритетніших напрямів діяльності місцевих органів влади із забезпечення динамічного соціально-економічного розвитку територій є регіональна політика сприяння розвитку малого підприємництва, яке в своїй

діяльності в основному орієнтується на місцеві ринки та залучає підприємницький потенціал як суттєвий ресурсний сегмент регіонального та місцевого розвитку.

Регіональна політика розвитку підприємництва – це, з одного боку, чітко опрацьована в законодавчому аспекті практична діяльність центральних органів виконавчої влади, місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в усіх регіонах країни, спрямована на створення необхідних умов розвитку підприємництва, а з іншого – соціально-економічні заходи, що здійснюються на основі загальнодержавної політики, закріпленої в законодавстві, самими регіонами для досягнення тих чи інших регіональних і місцевих цілей [4].

Основними завданнями регіональної політики підтримки малого підприємництва є: забезпечення активної участі суб'єктів малого підприємництва у вирішенні соціально-економічних проблем регіонів, вдосконаленні та диверсифікації структури економіки регіонів, запровадженні інноваційної моделі розвитку регіональних економік; створення нових робочих місць та зниження рівня безробіття; формування соціального прошарку власників і підприємців [7].

На думку І. Шиндировського, реальний механізм підтримки малого підприємництва передбачає спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, яка встановлює заміну сплати окремих податків і зборів на сплату єдиного податку. Суб'єкти малого підприємництва, якщо вони відповідають вимогам, що визначені Податковим кодексом, можуть самостійно обрати спрощену систему оподаткування та зареєструватися платником єдиного податку [10, с. 12].

З огляду на регіональний аспект державної підтримки малого підприємництва доцільно акцентувати увагу на стимулюванні розвитку малого підприємництва у регіонах, що сприяє досягненню стратегічної мети соціально-економічного розвитку регіонів і країни загалом.

У цьому контексті важливими є такі заходи: поживавлення економічної актив-

ності у регіонах; зменшення соціальної напруженості та досягнення соціальної стабільності у суспільстві через створення нових робочих місць в регіонах, особливо в депресивних; зростання показників добробуту та платоспроможності населення через підвищення рівня доходів громадян; впровадження інноваційних та енергозберігаючих технологій, покращення екологічної ситуації в регіонах; збільшення надходжень до державного та місцевих бюджетів; зростання надходжень капіталу до національної економіки, зокрема до регіональної; формування на місцевих ринках конкурентного середовища щодо пропозиції якісних товарів та послуг тощо.

Висновки. Таким чином, оскільки мале підприємство є органічним структурним елементом ринкової економіки, воно виконує важливі для національної економіки функції, надаючи додаткові робочі місця, певним чином забезпечуючи врегулювання попиту і пропозиції та рівня цін на виготовлену продукцію, а також послаблюючи або знімаючи соціальну напругу в суспільстві, сприяючи підвищенню життєвого рівня населення. Мале підприємство виступає базою та елементом конкурентного ринкового механізму. Основними причинами, які стримують розвиток малого бізнесу є обмеженість доступу до кредитних та інших фінансових ресурсів, недостатність інформаційної бази, недосконалість податкової системи, відсутність належної державної стратегії підтримки розвитку малого підприємства тощо.

Державна політика щодо розвитку малого підприємства повинна забезпечити: конкурентоспроможність національної економіки на високому рівні; виважену регуляторну політику; створення рівних сприятливих умов для розвитку різних форм бізнесу, в тому числі малого; підтримку приватної ініціативи та малого підприємства; ефективну прозору політику у сфері оподаткування, зокрема податкової політики щодо малого бізнесу тощо.

Список використаної літератури:

1. Бедринець М. Д. Фінансове забезпечення діяльності малих підприємницьких структур : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.04.01. Ірпінь, 2004. 19 с.
2. Моїсєєва О. М. Особливості організації та функціонування малого підприємства в Україні. *Ефективна економіка* : електронний журнал. 2011. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=482>.
3. Піхняк Т. А. Сучасні виклики для економічного розвитку малого підприємства в Україні. *Приазовський економічний вісник*. 2021. Випуск 2(25). С. 24–29.
4. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємства в Україні : Закон України від 22.03.2012 № 4618-VI. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/t124618?an=1&ed=2012_03_22
5. Про утворення робочої групи з підготовки Національної доповіді про стан розвитку підприємства в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2008 року № 1289-р. URL: <http://www.br.com.ua>.
6. Сидорук І. С. Аналіз стану та проблеми розвитку малого підприємства в Україні. *Підприємство та інновації*. 2021. № 18. С. 67–72. URL: <http://www.ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/441/428>.
7. Федорченко В. В. Пріоритетні напрями державного регулювання розвитку малого підприємства. *Державне управління: удосконалення та розвиток* : електронний журнал. 2011. № 11. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=492>.
8. Фліссак Н. Малий бізнес в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Вісник податкової служби України*. 2004 р. № 44. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0117697-04#Text>
9. Швець Н. В., Ізюмська А. В. Малий бізнес в Україні: аналіз стану та тенденції. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2020. № 2(258). С. 108–117.
10. Шиндировський І. М. Проблеми розвитку малого підприємства в Україні. *Підприємство і торгівля : збірник наукових праць*. Львів : ЛТЕУ, 2016. Вип. 20. С. 9–13.

Vovk V. Small business support in modern conditions: state and regional aspects

The article highlights the essence of the concept of «small entrepreneurship», reveals the importance of supporting the development of small enterprises by the state, characterizes the state and regional aspects of supporting the development of small entrepreneurship in Ukraine. It is noted that an important component of the economic policy of each state is the support of small and medium-sized enterprises (which can be called the most dynamic sector of the economy), since its development, as evidenced by the practice of many foreign countries, ensures socio-economic stability in society and the formation of competitiveness of various segments of domestic production products, etc. Малий бізнес виступає альтернативою найманій праці, оскільки забезпечує створення нових робочих місць. Вказано на проблеми, з якими доводиться стикатися суб'єктам малого підприємництва в сучасних політичних та соціально-економічних умовах: відсутність доступних програм державної підтримки, високі ставки за кредитні кошти, недосконала політика держави в податковій сфері тощо. It is emphasized that small business is able to solve important economic tasks, in particular: creation of a competitive environment on the economic market; improvement of production technologies and introduction of innovations in management and technological processes; attraction of private capital and foreign investments in the state, which contributes to the development of the entire economic system of the country; bringing the economy closer to consumers. The factors inhibiting the development of small business have been identified: the lack of a proper state strategy to support the development of small entrepreneurship, the imperfection of the tax system, limited access to credit and other financial resources, insufficient information base, etc. Measures for state support for the development of small entrepreneurship are highlighted: revitalization of economic activity in the regions, reduction of social tensions, achievement of social stability in society, creation of new jobs in the regions, increase in indicators of well-being and solvency of the population, increase in the income level of citizens, introduction of innovative and energy-saving technologies, improving the environmental situation in the regions, increase in revenues to the state and local budgets, growth of capital inflows to the national economy, in particular to the regional economy, formation of a competitive environment in local markets regarding the supply of quality goods and services, etc.

Key words: budget, state support, state policy, small business, small entrepreneurship, region, regulation, development, management.